

De explosieve groei van het uitwijkonderwijs

Huiswerk is geen thuiswerk meer

Een groeiend aantal leerlingen maakt zijn huiswerk onder begeleiding van een professioneel instituut. Niet al die instituten leveren kwaliteit, vindt ook de branchevereniging van studiebegeleidingsinstituten LVSI. Maar goed opgezet, kan huiswerkbegeleiding verdergaan waar de school ophoudt. Een pilot in Hoogeveen bewijst dat zowel leerlingen als de school daar wel bij kunnen varen.

Het brugklasgebouw van RSG Wolfsbos in Hoogeveen op een doordeweekse middag rond twee uur. Fietsers kriskrassen over het schoolplein, tas achterop, op weg naar huis. Toch is het kleinschalige brugklasgebouw achter de school nog lang niet uitgestorven. 'Huiswerk Plus' staat in grote letters op posters bij de computerruimte. Alrik (13) komt aanlopen en laat zijn rugzak naast een tafel ploffen. Eerst wat drinken. Hij schuift aan bij de lage kast waar Stefan (13), Jil (13) en Sjoerd (12) zichzelf net een glas roosvicee en chocomel staan in te schenken. "Huiswerk Plus is best handig", zegt Stefan opgewekt. "Ik zit hier sinds halverwege vorig jaar omdat ik zoveel onvoldoendes haalde. Nu gaat het beter." Ook Sjoerd vindt het 'wel chill'. "Je hoeft thuis niks meer te doen, dat is lekker." En Alrik ziet zijn cijfers stijgen. "Ze gaan hier door tot je het echt goed weet."

Alrik, Sjoerd en Stefan horen tot een groeiend leger scholieren dat zijn huiswerk niet langer aan de keukentafel maakt. Naar schatting van IVA beleidsonderzoek en advies maken 60 tot 110 duizend leerlingen (dat is 6 tot 11 procent van alle leerlingen in het voortgezet onderwijs) gebruik van een vorm van huiswerkbegeleiding. Wel zijn de verschillen groot. Aan het ene eind van het spectrum staat de binnenschoolse huiswerkklas: een lokaal waar leerlingen na schooltijd onder toezicht van een docent voor hooguit een paar euro per maand hun huiswerk kunnen maken. Aan het andere eind staan initiatieven zoals Huiswerk Plus: particuliere huiswerkinstituten die persoonlijke begeleiding bieden die een combinatie is van

studievaardigheden, bijles en remedial teaching, maar wel tegen aanzienlijke kosten.

Uitwijkonderwijs

Volgens de Landelijke Vereniging Studiebegeleidingsinstituten (LVSI) zijn er momenteel al meer dan tweehonderd commerciële huiswerkinstituten in Nederland actief. Dat is nog afgezien van kleine, dikwijls informele aanbieders die bijvoorbeeld te vinden zijn op Marktplaats.nl. Die meegerekend, staat de teller bij de onderzoekers van het IVA al boven de vijfhonderd. De Onderwijsraad schrijft de explosieve groei van dit 'uitwijkonderwijs' deels toe aan het toenemende aantal tweeverdieners met kinderen in de puberleefijd. Zij zoeken een alternatief voor de buitenschoolse opvang waar hun kinderen naartoe gingen toen zij nog op de basisschool zaten. Maar er zijn ook andere veelvoorkomende motieven om kinderen naar een huiswerkinstituut te laten gaan: ze lopen over de hele linie achter op school, ze hebben een achterstand bij specifieke vakken, ouders hebben geen zin om als politieagent op te treden als het gaat om huiswerk; of leerlingen werken bij het huiswerkinstituut gemotiveerder dan op school (Onderwijsraad, Stand van educatief Nederland 2009). Dikwijls wordt de opkomst van zelfstandig leren aangemerkt als oorzaak waardoor leerlingen vastlopen: leerlingen kunnen het plannen zeker op de langere termijn niet aan.

Leer- en ontwikkelingsproblemen

Els Nelissen is directeur van het Centrum voor Studiebegeleiding in 's-Hertogenbosch. Als

voorzitter van de LVSI, de enige branchevereniging voor huiswerk- en studiebegeleiding in Nederland, werd ook zij door de Onderwijsraad geraadpleegd. Nelissen schrijft de groei van de huiswerkbegeleiding toe aan het toenemende belang dat ouders hechten aan goed onderwijs voor hun kinderen. “Op school is steeds minder tijd voor intensief persoonlijk contact met leerlingen. Daar zijn allerlei oorzaken voor. Het docententekort, onderwijsontwikkelingen en andere vernieuwingen: scholen passen de kaasschaafmethode toe en zo verdwijnt steeds meer van de ruimte die docenten ‘in de marge’ hadden. Daar komt bij dat veel leraren primair vakdocent zijn en niet gespecialiseerd in leer- en gedragsproblemen. Ik bedoel dat niet als verwijt, het is een gegeven: er zit een grens aan de persoonlijke begeleiding die een school kan bieden. Ouders zien dat ook en gaan op zoek naar alternatieven. Goede studiebegeleiding kan het gat vullen, maar dan moet de begeleiding wel door gekwalificeerde orthopedagogen en remedial teachers gebeuren.” Nelissens eigen instituut heeft bijvoorbeeld een orthopedagoog aan het hoofd. Maar ook het instituut dat op RSG Wolfsbos Huiswerk Plus verzorgt, Educatie Plus uit Meppel, werkt met geschoolde krachten die begeleiding op maat geven. Een van hen is de van oorsprong Duitse Gaby Tetteroo, sociaal-pedagoge en bij Huiswerk Plus werkzaam als native speaker Duits en vaste begeleider van elf leerlingen met leer- en of ontwikkelingsproblemen. “Dit werk ligt dicht bij de sociaal-pedagogie”, zegt zij. “Het leuke is het individuele karakter. Doordat je langere tijd een groepje leerlingen onder je hoede hebt, kun je heel goed op hun behoeften ingaan. Er zijn kinderen bij met PDD-NOS, met ADHD, met ODD (oppositieel-opstandige gedragsstoornis, red.). Allemaal hebben ze veel structuur nodig en vooral: positieve aandacht. Je moet eerst een band met ze creëren. Bij een van mijn leerlingen heeft dat wel een half jaar geduurd. Hij was tégen en nog eens tegen. Maar op een dag kwam hij naar mij: ‘Ik moet dit en dat doen voor school en ik wil het graag met jou samen doen.’ Of een leerling die hier op een middag niet hoeft te zijn, komt toch even langs: ‘Ik wil even zeggen dat ik een 9 had op wiskunde!’ Dat zijn prachtige momenten.”

Leerlingvolgsysteem

De meeste leerlingen uit het groepje van Gaby Tetteroo komen diverse middagen per week naar Huiswerk Plus. De werkwijze daar is min of meer vergelijkbaar met die op andere goede huiswerkinstituten.

Na schooltijd komen de leerlingen binnen en kunnen eerst even ontspannen met iets te eten en te drinken. Vervolgens bespreken ze met hun vaste begeleider het huiswerk aan de hand van het leerlingvolgsysteem dat het instituut hanteert. Alle gegevens over huiswerk, proef-

werken, cijfers en begeleiding staan daarin. De mentor helpt de leerling plannen op de korte en langere termijn en bekijkt of er extra hulp nodig is van – eveneens aanwezige – vakdocenten, een remedial teacher of een andere begeleider. De leerling gaat aan de slag, laat zich eventueel overhoren en vertrekt pas naar huis als al het huiswerk voor die dag af is. Het einddoel is altijd dat de huiswerkbegeleiding overbodig wordt; dat leerlingen weer zelf hun schooltaken kunnen uitvoeren en het tempo van de klas bijhouden. Naarmate het beter gaat, verschuift er meer verantwoordelijkheid terug naar de leerling. Veel leerlingen kunnen na een of twee jaar weer zelfstandig verder. Leerlingen met ernstige leer- of gedragsproblemen blijven dikwijls wel hun hele schoolloopbaan op de huiswerkbegeleiding.

Weerstand

In de ideale situatie groeien huiswerkbegeleiding en school naar elkaar toe, vindt LVSI-voorzitter Nelissen. De optimale begeleiding ontstaat als mentoren van school en huiswerkbegeleiders samenwerken en van elkaar leren. Bij de kwalitatief betere huiswerkbegeleidingsinstituten begint deze ontwikkeling zich af te tekenen, ziet Nelissen. Het betreft meestal instituten die net als Educatie Plus en het Centrum voor Studiebegeleiding bij de LVSI zijn aangesloten; instituten die de lat hoog leggen en daarom kiezen voor een professionele beroepsvereniging met alles wat daarbij hoort, tot en met een onafhankelijke klachtencommissie.

Maar ook al wordt de afstand tot school geleidelijk kleiner, een zo intensieve samenwerking als bij Huiswerk Plus is in Nederland nog uniek. Het gebeurt maar zelden dat commerciële huiswerkbegeleiding plaatsvindt binnen de muren van de school. “Er is nog altijd argwaan tegenover commercie”, merkt Nelissen. “Bovendien vraag je als huiswerkbegeleiding toch om een kijkje in de keuken. Dat ligt gevoelig.” Ook op RSG Wolfsbos bestond aanvankelijk weerstand bij docenten, vertellen afdelingsdirecteur Krijn Houwing en teamleider onderbouw Wally Staal. Het was een combinatie van afkeer van commercie en spijt over de

teloorgang van de eigen huiswerkklas van de school, waarin diverse docenten met plezier meedraaiden. “Het gevoel was: dat kunnen we zelf wel”, zegt Houwing. “Maar dat was niet waar: wij boden toezicht en een beetje begeleiding. Maar de combinatie van controle én planningshulp én orthopedagogische hulp en bijles, die konden wij niet bieden. Bovendien moest onze huiswerkklas verdwijnen omdat de uren die daarin zaten, niet meetellen voor de onderwijstijd.”

Brede school

Het alternatief was samenwerking met Educatie Plus, het huiswerkinstituut van Geert Jonker uit Meppel. Aantrekkelijk was, dat de aanloop – een huiswerkklas zit niet meteen vol – gefinancierd kon worden uit een subsidie voor bredeschoolactiviteiten waar Wolfsbos van kon profiteren. Maar daarmee was de weerstand bij docenten nog niet weg. Volgens Staal is dat de verdienste van Jonker zelf geweest, die weliswaar een commercieel instituut runt, maar geen eurotekens in de ogen heeft. “Geert heeft hart voor de leerlingen”, zegt Staal. “Hij is de teams ingegaan met de boodschap: ‘dit is geen bewijs van jullie falen, een school kán niet dit soort begeleiding leveren. En: het nut kan wederkerig zijn, we kunnen van elkaar leren, dus geef het een kans.’ Dat heeft gewerkt. Na het eerste jaar hebben we met ouders, leerlingen en mentoren geëvalueerd en dat was een heel positieve bijeenkomst. Inmiddels draait Huiswerk Plus al drie jaar en zijn de weerstanden echt weg.”

Het feit blijft dat commerciële huiswerkbegeleiding geen goedkope aangelegenheid is. De onderzoekers van IVA schatten de gemiddelde kosten op zo’n 200 euro per kind per maand. Voor een leerling die fulltime naar de huiswerkklas komt, zijn ouders echter maandelijks wel 300 tot soms 450 euro kwijt. Voor leerlingen met leer- en gedragsproblemen kunnen die kosten soms deels betaald worden uit een rugzakje of ander zorgbudget. Maar voor andere leerlingen geldt dit niet. Een tip van Jonker is om bij structurele samenwerking tussen huiswerkbegeleidingsinstituut en school een regeling te treffen waardoor elke zoveel-

ste leerling gratis begeleiding kan ontvangen. Dan wordt deelname ook bereikbaar voor echt minvermogende ouders.

Mailtjes

Huiswerk Plus draait goed. Op RSG Wolfsbos doen nu ongeveer vijftig leerlingen uit alle leerjaren mee. De slagingspercentages van eind-examenkandidaten die huiswerkbegeleiding volgen, liggen meestal op 100 procent en uit gesprekken met mentoren en ouders blijkt dat de leerlingen beter in hun vel zitten. Jonker merkt ook voordelen ten opzichte van de buitenschoolse begeleiding die hij biedt op zijn instituut in Meppel, waar nog eens honderd leerlingen van diverse scholen staan ingeschreven: de afstand tussen school en huiswerkbegeleiding is bij binnenschoolse begeleiding inderdaad veel kleiner. “We hebben hier op Wolfsbos bijvoorbeeld toegang tot het leerlingvolgsysteem van de school en dat maakt het communiceren met docenten veel gemakkelijker. Ieder van onze begeleiders heeft minstens vijftien maal mailcontact met docenten. We kunnen hier zo nodig ook gemakkelijk een gesprek regelen met de mentor vanuit de school erbij. Docenten die in het gebouw lesgeven waar wij met Huiswerk Plus zitten, lopen ook vanzelf even langs. Maar het kan nog beter: ik zou willen dat dit ook geldt voor de docenten uit de andere gebouwen van Wolfsbos. Het werkt het beste als alle partijen rondom de leerling een gelijkzijdige driehoek vormen: ouders, huiswerkbegeleiding én school.” Alrik, Sjoerd, Stefan en Jil zijn intussen dubbel en dwars tevreden. “Ze steken veel tijd in je”, vindt Alrik, die de docenten hier ‘nog aardiger vindt dan op school’. Toch lonkt voor hem de vrijheid: “Ik kom hier nu alleen nog om te plannen, volgend jaar kan ik het zelf wel weer.” Dat wil Jil ook: “Je krijgt er hier veel uitleg bij, maar daardoor duurt het soms best lang. Zelf mijn tijd indelen lijkt me ook wel fijn.”

Informatie: Els Nelissen, voorzitter branchevereniging studiebegeleidingsinstituten (LVSI), elsnelissen@yahoo.com; els@csb-studiebegeleiding
Geert Jonker, directeur Educatie Plus, jnk@educatie-plus.nl

Elementen van een werkende leeromgeving

‘Huiswerkbegeleiding werkt!’ In recent onderzoek in samenwerking met de Universiteit Twente (onder leerlingen en ouders van de Studiekring), geeft 96% van de ouders aan dat studiebegeleiding werkt. Een aantal van de elementen die uit het onderzoek naar voren komen, zijn te vertalen naar de praktijk van het regulier onderwijs. Het onderzoek van de Universiteit Twente geeft een richtlijn om deze elementen in kaart te brengen aan de hand van het thema Leeromgeving.

De term leeromgeving kan zeer breed geïnterpreteerd worden. Het heeft te maken met de sociale leeromgeving van de leerling, de fysieke leeromgeving (werkplek, materialen etc.) en met de structurering van verschillende elementen in het leren.

Sociale leeromgeving

De pubertijd is een periode waarin het brein (biologisch gezien) optimale mogelijkheden heeft om cognitief te leren. Leerlingen staan echter in die tijd primair open voor sociaal leren vanuit de sociale omgeving en interactie. Leerlingen worden in hun motivatie beïnvloed door leeftijdsgenoten op school, op de sportclub of in de familie. In de huiswerkbegeleiding bij voorbeeld zien leerlingen dat er om hen heen geconcentreerd en in rust gewerkt wordt. Dat geeft een krachtige stimulans. De sociale leeromgeving gaat dus veel verder dan alleen orde houden en heeft te maken met een werksfeer gebaseerd op respect, persoonlijk contact en motivatie. Het onderzoek laat zien dat persoonlijk contact een bepalende factor is voor het succes van studiebegeleiding. Op basis van de analyses bestaan er duidelijke aanwijzingen voor de invloed van persoonlijk contact op het plezier, de moeite die leerlingen willen doen voor het huiswerk en de ontwikkeling van studievaardigheden.

Uiteraard betreft de sociale leeromgeving ook de ondersteuning van huis

uit en van docenten op school. Hoe uiten die hun tevredenheid of juist onvrede over het werk of gedrag van de leerling? Het onderzoek wijst uit dat er een stimulerende werking uitgaat van het benadrukken van wat goed gaat: positieve terugkoppeling. Van daaruit is het makkelijker samen doelen te stellen die haalbaar en dus ook motiverend zijn. Dat leidt tot meer zelfdiscipline. Als doelen inderdaad gehaald worden, blijken ze, in combinatie met een compliment, automatisch motiverend te werken.

Fysieke leeromgeving

Het gaat hier om de werkplek op school, op het huiswerkinstituut en thuis. De werkplek van een leerling richt je het beste in als je samen met hem op zoek gaat naar zijn manier van leren. Is deze leerling sneller afgeleid voor het raam? Of juist tegen een blinde muur? Werkt deze leerling liever met muziek op of juist niet? Het gaat dus om een werkplek die het beste bij de leerling past. Op school of het instituut is dat maar ten dele te beïnvloeden, maar het gaat ook om het voorbereiden van de werkplek thuis, dat maakt de resultaten van begeleiding duurzamer. Het belang van aandacht voor de werkplek thuis is ook in dit onderzoek naar voren gekomen: 79% van de leerlingen gaf aan zich in de begeleiding beter te kunnen concentreren dan thuis.

Naast de werkplek blijkt ook de organisatie van het leren belangrijk. Hoe

pak je nu het beste je tas in voor de volgende dag? Met je agenda open. Toch? Maar dan ga je er vanuit dat de planning van werk en middelen kloppend in je agenda staat.

Leerlingen moeten een aantal stappen zetten om een organisatiegraad te bereiken die ervoor zorgt dat ze hun spullen voor elkaar hebben. Voor sommigen is dat een opgave waarbij ze blijvend ondersteund moeten worden, anderen kunnen met trucjes of een beetje hulp van huis uit een structuur bouwen die blijvend werkt.

Structuur

Structuur blijkt een overkoepelend sleutelwoord. Naast structuur in de fysieke leeromgeving (schooltas, agenda etc.) gaat het om het structureren van de tijd, van lesstof en van opdrachten. Deels kan en moet de leerling die structuur zelf aanbrengen, deels is het aan school, het thuisfront en/of studiebegeleiders om daarbij te helpen. Simpele voorbeelden van structuur die we in studiebegeleiding aan kunnen bieden zijn: een vast ritme voor het voorbereiden van een repetitie, een vaste indeling van de middag en een vaste indeling van een agenda. Dergelijke structurering slaat alleen aan als er vanuit de sociale leeromgeving ook regelmatige terugkoppeling op is. Voor een les op school gelden soortgelijke structurelementen die een leerling helpen het overzicht te houden. We horen van leerlingen vaak dat ze niet weten welk huiswerk opgegeven is

omdat het 'tussen de regels door ging'. Het kiezen van een vaste structurele vorm voor een les, helpt een leerling zijn werk te ordenen. Een leerling bereidt zich beter voor op een les, als hij weet wat hem te wachten staat. We bereiken soms grote resultaten als leerlingen voor een zwak vak de les voorbereiden door het hoofdstuk dat behandeld gaat worden van te voren door te lezen.

In het meest ideale geval wordt de planning van de lessen en het opgegeven huiswerk visueel ondersteund. Dat kan op het schoolbord aan het einde van de les, door tegelijkertijd de opdrachten digitaal opzoekbaar te maken en/of op te nemen in een voor alle leerlingen toegankelijk klasboek.

Wat zeggen ouders en leerlingen zelf?

Hoe ouders en leerlingen de begeleiding en het onderwijs beleven, is uiteraard een belangrijk anker. Onderzoek geeft aan dat ouders bij de studiebegeleiding met name waarderen: de rustige werkplek (vrij van prikkels), de structurering van het werk, de ondersteuning waar nodig, de regels en het ritme van de dagen. Daarnaast noemen ouders en leerlingen elementen die meer sociaal van karakter zijn: de individuele en positieve benadering en het persoonlijke contact, het zelfvertrouwen geven, begrip tonen voor de leerling en steun of bevestiging geven daar waar het zwaar voor hem wordt.

Sociaal onhandig?

> help leerlingen met een goede training!

> Mag ik meedoen?

> 12 - 15 jaar

> Zal ik me even voorstellen?

> 15 - 18 jaar

> succesvol in gebruik op meer dan 150 scholen

> met praktische docententraining

Frantzen, Reehorst & van Rossum
www.sociaalvaardig.nl

Wii will, Wii will rock you

Het is de dag na de crematie van mijn vader. Ik heb vanmorgen besloten om toch maar even naar school te gaan, want anders zit ik volgende week in al die kerstdrukke en word ik dan nog gecondoleerd. Bovendien, ik zoek eigenlijk wel wat afleiding.

Als ik op school kom, is het eerst natuurlijk best wel raar. Collega's stromen toe en zeggen lieve woorden en af en toe komt er een leerling langs die schoorvoetend mij een hand geeft en iets mompelt.

Al snel zit ik best wel weer in een ritme. Ik rond wat zaken af, lees mijn mail en praat met mensen. Afleiding is er genoeg en de ochtend gaat redelijk snel voorbij.

Dan wordt er omgeroepen: willen alle leerlingen van M4 naar het toetslokaal komen voor iets speciaals?

Alle docenten worden opgetrommeld en een beetje chagrijnig loop ik met ze mee het lokaal in. Ik had toch duidelijk aangegeven dat ik even geen zin had in kerst of feestelijkheden deze week?

In het lokaal zitten 65 leerlingen en ze kijken allemaal naar mij. Een meisje geeft mij een kaartje met daarop de tekst: *dit cadeau kan al het leed niet verzachten, maar toch is het iets om naar te smachten. Het spreekwoord luidt, wie goed doet, wie goed ontmoet. Dus pak het nu maar uit met haastige speed.*

Ik lees de tekst eigenlijk helemaal niet, ik zie alleen het kaartje en al die gezichten. Willen ze nu echt dat ik voor de hele groep in tranen uitbarst? Ik mompel iets van: bedankt en wil weglopen. Dan roept het meisje: nee, je moet wel het cadeau uitpakken.

Ik krijg een enorme tas en ik zeg nog voor de grap, of door de zenuwen: een Wii, dat hadden jullie nou niet moeten doen...

En het is een Wii. Ik ben er beduusd van. Ik zeg: een kaartje was ook leuk geweest, jongens en storm het lokaal uit. Een duur, veel te duur cadeau, misschien een beetje ongepast, maar wat voelt het goed als leerlingen met je meelevens.

Anita Schuiling

Anita.schuiling@home.nl

Tussen school en instituut

De rollen van de school en van een huiswerkinstituut zijn fundamenteel verschillend. Het bestaansrecht van huiswerkinstituten heeft derhalve niets te maken met het wel of niet falen van het middelbaar onderwijs. Er zullen altijd leerlingen zijn en blijven die baat hebben bij een vorm van ondersteuning die door het regulier onderwijs niet geboden kan worden. Veel landen om ons heen (Duitsland, Frankrijk en Zwitserland) hebben sinds jaar en dag grote netwerken van dergelijke ondersteuningsvormen.

Om eenduidigheid voor de leerling zoveel mogelijk te waarborgen, leggen huiswerkinstituten contact met school (meestal met de mentor). Met respect voor de werklast van docenten op school, vragen ze in grote lijnen naar de gekozen insteek op school. Daarnaast bieden ze docenten de mogelijkheid de verslaglegging op school te ontvangen. Een tiental vestigingen van de huiswerkorganisatie Studiekring zit op de school zelf. Dat leidt automatisch tot kortere lijnen naar school en individuele docenten als er reden is tot verdere reflectie over een leerling.

School, thuis en huiswerkinstituut: ze zijn allemaal betrokken bij de leerling. Voor leerlingen bestaat er pas een optimale leeromgeving wanneer er sprake is van een eenduidige samenwerking tussen die drie, passend bij de behoefte van de leerling.

Informatie: Ivo Richaers, coördinator onderzoek, i.c.richaers@studiekring.nl.